

LÁSZLÓ GYULA

Az őstörténész és közönsége

Történészeink általában a közönség közömbössége és gyanakvása miatt panaszkodnak, erre a magyar őstörténész azt jegyezheti meg, hogy nincsen írásaiban egyetlen árnyalat sem, ami ne keltene visszhangot a művelődni vágyók, jószándékú rajongók, vagy az ellentmondást nem tűrő megszállottak körében.

Ehhez tudnunk kell, hogy akár elismerjük, akár nem, két magyar őstörténet van: az, amit az elődökre építő, körütekintő módszerességgel dolgozó, képzett kutatók képviselnek, elsősorban is a hazai nyelvészek, régészek, embertankutatók, néprajzkutatók s mások sorolhatók ide, másrészt van egy, ellentétes utakon járó, sok jószándékkal, rajongással de néha gyatra felkészültséggel dolgozó gárda s ez főként az emigráció tagjaiból kerül ki. Az emigráció által kiadott terjedelmes, szép kiállítású őstörténeti könyvek, folyóiratok száma sokszorosa az itthon csak szórványosan, szerény köntösben megjelenő s általában csak szakembereknek szóló munkáknak. A kinti kiadványok széles körben terjednek idehaza is. Ezek más tájakon, más népek közt keresik őseinket s ezáltal feszültség keletkezik a kinti és itthoni magatartás között. Ez pedig érdeklődést kelt nagyközönségünkben. Őstörténetünk kérdései valósággal „közügygyé” váltak. Számolhatatlan levelet kapok állatorvosoktól, tisztviselőktől, nyugdíjasoktól, mérnököktől, munkásoktól itthonról és külföldről, amelyek mind türelmetlenül kérik számon tőlem s tőlünk, hogy miért nem követjük az emigrációban felfedezett „szenzációkat”, miért nem vagyunk hajlandók elismerni, hogy a magyar nép volt a világ műveltségének megteremtője, hogy Egyiptomtól, vagy a sumiroktól kezdve minden nagy dolgot őseink alkottak. Egy műkedvelő idős állatorvos — mármint őstörténésznek műkevelő! — ilyen mondatokkal kérte például számon tőlem „tudatlanságomat”: „egyetemi tanár úr, ön még azt sem tudja, hogy...” ez ismétlődött két oldalon keresztül. Az itthoniak és kintiek közt nem egyszerűen ellentétekről van szó, hanem minket tudatos elhallgatással vádolnak és azzal, hogy meghamisítjuk történelmünket, mert mi nem a sok nép egyike vagyunk, hanem mi voltunk a világ első művelt nemzete. A hozzám érkező leveleket ugyan egy-egy személy írta, de közvéleményt fejeznek ki. Egyikükkel éppen a minapjábón beszélgettem. Elolvasta az „Ősi gyökér”-től kezdve a „Magyar Történeti Szemléig” a folyóiratokat, ismerte Rudnay Egyed, Padányi Viktor, Bobula Ida, Fehér Mátyás, Nagy Sándor, Badinyi-Jós, Endrey Antal és mások könyveit, de amikor megkérdeztem, mondaná meg őszintén, hogy a hazai magyar kutatást ismeri-e, nagy nehezen csak annyit válaszolt: az én könyvemet olvasta, a többi nem, mert nem érdemesek arra, hogy magyar ember kézbevegyel! Íme: nem pusztán érdeklődésről van szó, hanem szenvedélyről. Vagy, egy másik megtörtént eset, ami új oldalról világít rá a dolgokra. Úgy volt, hogy az egyik amerikai magyar kiadó kiadná régebbi dolgozataimat. El is indult a tárgyalás a Szerzői Jogvédő Irodán keresztül, ki is válogattuk a dolgozatokat s akkor váratlanul azzal a kéréssel fordult hozzám a kiadó, hogy írnék a végére „valami sumír”-t, mert másként nem vennék a könyvet. Így azután a kiadás elmaradt. Anélkül, hogy az emigrációban élők többségének jószándékát kétségbevonnám, ez utóbbi példa „másként nem vennék”-je új mozzanatot hoz a kérdésbe: üzlet szempontját. Ez pedig könyörtelen, ami szemben áll a maga árujával, azt letiporja. Gon-

dolom, hogy ez is olyan valami, ami „történéseink és a közönség” vitájában máshol fel sem merülhet.

Nézzük most a kérdést az olvasók oldaláról. Kik olvassák ezeket a könyveket? Nagyrészt jószándékú, magyarságukat szerető emberek - értvén az odakintieket és itthoniakat egyaránt. Szeretnék múltunkat minél dicsőbbnek látni. Az odakintiek egyúttal igazolást is keresnek maguknak, hogy miért hagyták el hazájukat. Ezért aztán szomorúsággal és örömmel vegyest vesznek tudomásul minden olyan megnyilatkozást, hogy lám idehaza elszegényítik múltunkat, nem adnak teret, hangot igazi történelmünknek. Hogy ez mennyire így van, hadd hozzam fel, hogy leveleim között elég gyakran visszatérő érv, hogy tudják, hogy én tudom az „igazat”, de nem mondhatom meg, nem merem megírni, mert „állásom függ tőle”, vagy „kitennének az Akadémiáról” stb. stb. Úgy vélik, hogy mi, idehaza-valók jobb szándékunk ellenére is megfélemlítve dolgozunk. Az ismétlődő vád: a Habsburgok, hogy megtörjék a nemes magyar nemzet ellenállását, elterjesztették a „halzsiros rokonság” lealacsonyító tanát s mindenki, aki ezt hirdeti, a magyar nép öntudatának sírásója. Annyira komolyan veszik ezt, hogy az ember még mosolyogni is elfelejt, amikor a mai Magyarország „hivatalos tudományát”, mint a Habsburgpolitika örökségét akarják beállítani. Írtam már arról, hogy mindezek ellenére magam sem kétkem, hogy a Habsburg-uralomnak valóban „jól jött” a finnugor rokonság tétele a nemesi magyar büszkeség és ellenállás letörésére. Mit tett az emigráció támadásainak kivédésére östörténet-tudományunk? Mindössze Papp László és Hajdú Péter írt egy-egy rövid hozzászólást, ez azonoban csepp a tengerben. Még a most készülő 10 kötetes Magyar Történelem sem vesz tudomást az emigrációnak a tömegekbe behatoló tanairól s a legutóbbi Szegedi Östörténeti Munkaközösség terveiben sincsen egyetlen szó sem róla.

Mivel az emigráció östörténeti elképzeléseit — amelyhez néhány hazai elgondolás is járul —, főként szóhasonlításokra építi fel, feltevéseik vizsgálata elsősorban nyelvészeinkre várna. Újabban felmerült ötlet, hogy az újkőkor és a bronzkor kisázsiai bevándorlói képeznek a helyben kialakuló magyarság magvát. Ebben viszont a szó a magyar ősrégészeket illetné, hiszen éppen ők állapítottak meg többszörös kisázsiai bevándorlást. Amennyire hazánk ősrégészetét ismerem, semmiféle közvetlen, vagy közvetett bizonyíték nincsen arra, hogy e bevándorlók népe továbbélt volna a következő évezredekben, átvészelt volna a római kort és a népvándorláskort és mint helyi magyar nép érte volna meg Árpád népének honfoglalását. A régészet nagyon csínján bánik a „kontinuitások” kérdéseivel. Még az sem bizonyos például, hogy a nagy tömegű szarmata népesség megérte volna az avarkort és a honfoglalást, hát még az egy-kétezer évvel azelőtti népek! Ettől függetlenül a magyar ősrégészek szép feladata annak megállapítása, hogy mi történt a kisázsiai telepésekkel az idők folyamán.

Az a könyvsiker, amelyben például a Hereditas-sorozatban, az őskor, a kelták, a népvándorláskor, honfoglaláskor kötetei részesültek, továbbá az, hogy az én könyveim is gyorsan elfogytak, azt mutatja, hogy közönségünkben igen nagy az érdeklődés a régészet iránt. Érdekes módon: egyetlen régészeti levelet sem kaptam, amely kioktatott volna, hogy mi mindent nem tudok. Igen, mert még a lelkesedők is megérik, hogy a régészet mesterség is, ahol nem elég az álmodozás és a „gondolom”. Ám nyelvünk mindenki tulajdona, nem kell hozzá külön felkészülés — gondolják —, s joggal láthatnak hozzá szavak összevetéséhez, hangzásuk hasonlóságának megállapításához s követelhetik ennek nyomán felismeréseik elfogadását.

A nyelvészeti östörténet tehát szinte a közönség résztvételével folyik, a régészeti pedig a közönség tudomásulvevő hallgatásával. A mitológia és ősvallás ismét „mindenkié”. Néha az ember elámul, hogy milyen agyafúrt ötletességgel, „kancsalul, festett egekbe nézve” jár az esze némely embernek. Néhány éve egyik kedves ismerősöm — kitőnő mérnök és szenvedélyes rovás kutató — hívott fel s megkérdezte: tudom-e, hogy a magyar és a tibeti ősvallás azonosak? Mondtam, hogy én bizony ezt nem tudom. Gondoltam — volt a válasz — és kért, hogy most figyeljek oda. Avalokitesvara mondta átszellemülten. Hát nem látom — kérdezte —, hogy ez magyarul van és annyit jelent, hogy „a valók hitese vára”? Egy másik meg sivatag szavunkat

„Siva tagja”-nak magyarázta. De nem folytatom a tallózó és szórakoztató áttekintést, hanem csak megismétlem: őstörténész nem amiatt panaszkodik, hogy munkájának nincsen visszhangja, hanem éppen amiatt, hogy szüntelenül ki van téve a közönség ostromának. Mindezt növeli az emigráció és az itteni szakmai kutatás ellentéte.

Látva ezt a viharos erejű érdeklődést, hazai tudományunkat el kell marasztalnunk, mert csak kézlegyintéssel intézi el a szóhasonlígtatásokat és a belőlük kinövő őstörténeti elméleteket. Pedig tudomásul kell vennünk, hogy közönségünkbe tudatformáló erőként hatolt be az emigráció őstörténelemszemlélete. Mégha kutatóink is úgy érznek, hogy ezek nem érdemesek a velük való foglalkozásra, becsülnünk kellene közvéleményünket annyira, hogy tisztánlátáshoz segítsék. Olvasmányoknak és könyvsikernek is nagyszerű lenne egyszer komolyan venni a dolgokat és lépésről lépésre megvizsgálni egy-egy szómagyarázatot, módszeresen ellenőrizni minden lépést s például mutatni arra, miként kell egy-egy nyelv kibontakozásának útját követni. Ugyanúgy ősrégészeink is számot vehetnének a kisázsiai telepések sorsával. A feszült szellemi légkörben minden ilyenfajta komoly könyvnek sikere lenne és hozzájárulhatna ahhoz is, hogy ne egyenként kelljen levelekben válaszolnunk a jószándékú érdeklődőknek, vagy harcias kedvű megszállottaknak (egyikük fenyegetésként azt is írta nekem, hogy kizár a magyarok közül!). A magam részéről a vitát szabadabbá tenném és megadnám a válaszadás jogát — akár egy összefoglaló kötetben is —, hogy ne ismétlődhessék a vád: elhallgatjuk az „igazságot”.

Egy-egy ilyen kint, vagy idehaza kiadott könyv első feltétele azonban, hogy a szembenálló felet komolyan vegyük — úgyszint komolyan veszi nagyközönségünk! — és lépésről lépésre vezessük vizsgálatainkat, sőt még azt is mondanám, hogy szeretettel írjunk, hiszen őstörténetünkről van szó. Ilyenfajta tanulmányok olvasásakor az olvasó is meggyőződhetik arról, hogy jószándékú emberek vitáznak s maga ítélhetné meg a szakértelem és lelkesedés arányát.

Egy példát mindjárt fel is hoznék arra, hogy hogyan gondolom a vitát. Az egyik, gyönyörűen kiállított háromkötetes mű (Baráth Tibor: A magyar népek őstörténete. Montreal, 1968. 73—74) gondolatmenete a következőkből indul ki: „népünk őshazájának földrajzi helyére jelenleg nyolc javaslattal állunk szemben, amelyek az ural-szibériai vidék helyett a következő tájakra helyezik a magyar fajta bölcsőjét: 1. Magas-Ázsia hegyvidéke, 2. Aral-tó környéke, 3. az Indus völgye, 4. a Kaukázus hegyvidéke, 5. Dél-Mezopotámia, 6. Délkelet-Afrika, 7. a mai Török- és Görögország és 8. az amerikai kontinens középső része. Hogy ezeken az egymástól távolos helyeken magyar nyelvemékek találhatók, kétségbevonni nem lehet... a térképen egymástól messze fekvő magyar foltok, mivel igazak, nem állhatnak egymással ellentétben. Következésképpen azokat nem kiindulópontoknak, vagyis nem őshazáknak kell tekinteni, hanem végállomásoknak: egy korai területről, a valódi őshazából a szélrzsa különböző irányába kirajzott magyar nép hiteles részeinek, amelyek valamelyikéből a máig fennmaradt dunai magyarság is származott.” Így jut el aztán a szerző ahhoz a gondolatához, hogy voltaképpen az ősmagyar nép az egyiptomi lenne.

Mármost, ha vizsgáljuk az alapozást, abból indulhatnánk ki, hogy a szerző által felsorolt nyolc területről való „kétségbevonhatatlan” magyar nyomok csak a szerző kijelentéseiben vannak meg, nem vizsgálja meg a reájuk vonatkozó adatokat, nem igazolja meglétüket, hanem egyszerűen elfogadja a legkülönbözőbb ötleteket. Nyilvánvaló, hogy az erre épülő következtetések nem lehetnek szilárdak. Még elképzelésben is tanulságos olvasmány kerekednék ki azoknak a híradásoknak vizsgálatából, amelyek a nyolc területről szólnak, amelyekből éppen csak az marad ki, amely felé hazai őstörténészeink vizsgálódásai vezetnek. Milyen tanulságossá válhatnék aztán a további vizsgálat, amely Baráth Tibornak az egyiptomi hieroglifákat magyarul olvasó szövegéhez kapcsolódnék. Avagy milyen érdekes lenne végig elemezni dr. Pass László gondolatmenetét, amellyel az „Antanténusz, szorakaténusz...” kezdetű gyermekversünkben ősi napidéző imádságot vél felismerni. Az ember unos-ontalan találkozik ilyen hivatkozásokkal idehaza is, s éppen ezért nem igaz, hogy egy-egy ilyen vitairat elvesztegetett, elpocsékolat idő

lenne a kutató számára, hiszen a közönség igénye és vágya megvan ahhoz, hogy megismerje a valót, az „igazságra vezérlő Kalauzt” kapjon kezébe.

Most néhány szó az őstörténész és a közönség viszonyáról, a tudományos kutatás és közvélemény kettős természetéről. Néhány évvel ezelőtt az egykori adatok vizsgálatából azt a feltevést fogalmaztam meg, hogy a „kettős honfoglalás” több olyan kérdésre adhat alapozottabb választ, mint a régi, egyszeri foglalás elmélete, kérdésekre, amelyek eddigi történelemtudományunk peremkérdései voltak (pl. az avar és magyar település egymást kiegészítő volta, magyar és onogur nevünk, kettős származásmondánk, középkori magyar népünk későavar embertani jellege, szolgarétegünk eredete, a Szent László legenda, az égig érő fa meséje stb. stb.). Magam mindig hangsúlyozom, hogy amit megfogalmaztam, feltevés, ugyan mindenképpen indokolt feltevés, de — egyelőre — még nem eredmény. Ám közvéleményünk ezt már mint kész tényt fogadta és több levélíró „a magyarság ellenségének” nevezte azokat, akik ellenérveket hoztak e feltevéssel szemben. Hiába mondom és írom újra és újra, hogy feltevésem iránt a legtöbb kétséget éppen magam támasztom és az ellenvetések éppen az igazság kitapogatásához vezethetnek, mindez nem jelent semmit, mert nagyközönségünk határesetekben, bizonyosságokban gondolkodik és szenvedélyére hallgat. Nos, ez a különbség az aggodalmakkal tele kutató és a lelkesedni akaró és lelkesedő nagyközönség között. Nekünk feladatunk, hogy a lelkesedésben kibontakozó erőket a figyelő, mérlegelő ember gondolatvilága felé tereljük, anélkül, hogy a lelkesedésben bennerejlő nemes honszerelmet csökkentenők.

*

Engedtessek meg, hogy személyes vallomással zárjam ezt a hozzászólást. Úgy érzem, hogy a történész és a közönség kapcsolata nem a megírt, közölt mű és az olvasó közt teremődik meg, hanem ott kell legyen mint formáló erő már a történész munkájában is, főként mondani-valóinak megfogalmazásában. Én mindig úgy írok, hogy szavamjárását azzal mérem: megértene-e László Gyula az unokaöcsém, aki otthon Erdélyben a földnél maradt? Természetesen lehetnek szűkebb szakkérdések, amelyek csak szakembereknek szólnak. Ezeket leginkább jegyzetbe teszem, de törekvésem, hogy a főszöveget minden magyarul tudó, értelmi erőfeszítésre hajlandó ember megértse. A főszöveg lendülete egyúttal kitűnő közvetítője lehet a kutatóban éledő és fokozódó kutatási szenvedélynek, s ez már is megteremti a kapcsolatot az olvasóval. Míg a „kilúgozott”, semleges, szorgalmi szöveg, a szürke bizonyosság átlagkérdéseivel bizony unalomba fullad s ilyenkor ne a közönség „közömbössége” legyen a bűnbak, hanem a kutató közömbössége. Egyezzünk meg: írjunk érthetően, tisztán anyanyelvünkön s már is enyhülnek az ellentétek a kutató és az olvasó között.